

van een met vuur en sulfer gepijnigd worden voor de heilige engelen en het Lam, (Openb. 14: 10).

Eenzijdig opgevat, heeft dit bij de eeuwige straf veelal uitsluitend aan nooit eindigende lichaampijn doen denken, en de pijn der ziel veel meer dan recht is, op den achtergrond doen schuiven. Niet, men versta ons wel, alsof we de lichaampijn op zij zullen moeten zetten. De eeuwige straf zal geheel de persoonlijkheid, en alzo den mensch naar ziel en lichaam, aangrijpen. Slechts mag niet toegelaten, dat de eeuwige pijn van het lichaam als het één en al worde opgevat. Zelfs sta de inwendige smart op den voorgrond. Immers de Schrift zegt uitdrukkelijk, dat ook de gevallen engelen de eeuwige pijn zullen lijden, en engelen, die enkel geesten zijn, en geen lichaam hebben, kunnen die pijn alleen inwendig lijden.

En werp hier nu niet tegen in, dat de Schrift, en in die Schrift Jezus zelf, toch in den regel in bloot uitwendige beeldspraak van de hel gewaagt, want het vermaan en de bedreiging, die hierin zich uit, richt zich in hoofdzaak tot de ongelovigen, en de ongelovige kan alleen door het denkbeeld van uiterlijke ellende worden aangegepen.

Gelovigen verstaan dat anders en beter, maar zij staan triomfeerend tegenover dood en hel, en duchten haar smarten niet meer. Zij zijn gered, verlost en staan in de hoop der heerlijkheid; niet meer onder de verschrikking van het onuitlooselijk vuur. Zij die niet gelooven, daarentegen, en die zonder hoop de eeuwige tegenaan, hebben in den regel geen besef van wat eeuwige zielepijn zou zijn; en daarom moet, hun ter afschrikking, de beeldspraak vooral de lichamelijke smart voelbaar maken.

Maar hieruit volgt in het minst niet, dat de eeuwige straf schier uitsluitend in het licht van die uitwendige beeldspraak zou te stellen zijn. Integendeel, zielemaat kan reeds hier op aarde zoo doodelijk benaauwend worden, dat keer op keer de wreedste dood niet ontzien, maar gezocht is, om aan die knagende, geen rust latende pijn der ziel te ontkomen.

Toen Mozes zijn volk zag vergaan, riep hij in de spanning der liefde voor dat volk uit: „Heere, zoo Gij Israël niet spaart, delg dan ook mijn ziel uit het boek des levens“, en in nog teederder zin schreef de apostel Paulus naar Rome, dat hij desnoods „wenschte van Christus verbanne te zijn“, zoo dit zijn broeders ten eeuwen leven reddden kon. En wat dit inhoudt teekende hij zelf in den Efezierbrief aldus: „Verreemd van het leven Gods, zonder Christus, vervreemd van het heilig burgerschap, geen hoop hebbende, en zonder God in de wereld.“

Die lijn aflopende komt men tot een nooit eindigend zielelijden, dat hierna bestaat, dat men zonder Christus geen verzoening heeft en alzo met zijn zonden eeuwig bezwaard blijft en afgesloten is van alle zielsgemeenschap met zijn God.

Feitelijk alzo geheel 't zelfde wat bij aanvang reeds hier op aarde plaats heeft, maar hetgeen hier op aarde de ongelovigen niet deert. Niet deert, omdat ze eenzijdig geen weet van zonde hebben, en dus onder hun zondenlast niet gebukt gaan; en anderzijds omdat ze naar God niet dorsten, en er dus niet onder lijden, dat ze zonder God in de wereld staan.

Bij zware misdaden laat soms de conscientie ook de bozen geen rust, en herhaaldelijk is het gezien, hoe bitter zelfverwijt ook de ongelovigen tot stikkens toe benaauwde. Maar dat zijn uitsonderingen, die gemeenlijk alleen na groote geweldadig voorkomen en bij een gevoelig temperament.

De groote menigte daarentegen der gewone zondaren en zondaresen storen zich, zoolang ze buiten alle geloof staan, aan hun schuld voor God zoo goed als niet. Veelal zelfs zien ze hun schuld niet in. Wat hen nog wel drukt is het verwijt van menschen en de afkeuring der publieke opinie; maar knippen voor God in het stof om van hun schuldlast verlost te worden, is effect van een zieleaandoening die ze niet kennen.

En veel minder nog deert hen hun leven zonder God, het gemis van zijn gemeenschap. Gods verborgen omgang hebben ze nooit gekend. Ze verstaan zelfs niet wat een geloofige daarmee bedoelt. Wat ze niet missen, deert hen niet.

Doch dit duurt alleen zoo lang ze in deze wereld zijn. Het eigenaardige van dit leven is juist, dat we hier in nevelen wandelen en de wezenlijkheid der dingen niet zien. Hier op aarde kan iemand tachtig jaar met zijn verlonen hart omlopen, zonder ooit begrepen te hebben wat in dat hart plaats grijpt. En zoo ook kan iemand hier jaren lang in de wereld zonder God leven, en toch volop de vreugde des levens genieten.

We zien het dagelijks voor oogen. Het is hier de toestand der onbehalstheid. Een half onbewust leven. Een extensie, zich voor een goed deel verliezend in schijn.

Maar juist dat is met den dood uit. Dan verdwijnt alle nevel. Dan lost alle schijn zich in 't niet op. Dan kan geen zelfbedrog onze innerlijke ellende meer verzuiveren.

En dan komt de naakte werkelijkheid van ons zondig hart, van onze zondige existentie in het volle daglicht, en dan is een leven zonder God, de schriklijkste zielemaat die zich denken laat.

Men kan dan niet meer, zoolals hier op aarde, in zelfbedrog zich van God afsluiten en doen alsof Hij er niet was. Men staat dan voor God. Men heeft dan een oogenblik tot oogenblik met God te doen. En dan geen enkele gemeenschap met dien God in de ziel, en niets dan afschrikking voor Hem te gevoelen, dat is de helpijn der ziel.

Dante heeft in machtige poësie, en Sascha Schneider heeft met machig penseel gepoogd, ons dien samenhang tusschen de gesteldheid der ziel en die zielepijn voor eeuwig diep in te prenten; maar ook zij konden niet anders dan met beelden tooveren, en het eeuwig aanwezige, onder Gods oog, en toch zonder God, kon ook bij hen niet tot uitdrukking komen.

En toch moet alle echt-religieuze opvatting van de eeuwige pijn, in haar diepste wortelen, altoos daartoe worden teruggebracht.

Het gaat tenslotte toch eenzijdig om de verhouding waarin we tot onzen God nu staan, en aan de overzijde van het graf, eeuwig staan zullen. Hier nu kan men doen, alsof we tot God in geen verhouding staan, alsof we niets met God uitstaande hebben, en onzen weg buiten en zonder Hem kunnen vloeiden. Dat is de aardse goddeloosheid. Dat is het ontzettend vermogen, door God ons in deze wereld geschenken, dat we doen kunnen alsof Hij er niet was.

Maar die schijn, dat zelfbedrog valt eens weg. Met den dood gaan we in de hoogste realiteit over. En dan omringt ons onze verhouding tot God op eenmaal van alle zijden, klaar als de dag, en tot in haar uiterste conse-

quentie. Dan wordt Psalm 139 voor een ieder waar: „Borde ik mij in de hel, gij zijt daar!“ En die ontdekking, dat zich met heel zijn persoon plotseling voor het sieloorndringend oog van den Heiligen God bevinden, dat is voor een zondaar niet uit te houden, tenzij de verzoening van Christus tusschen hem en zijn God trede.

Paulus drukt het zoo scherp en juist uit: Eeuwig verloren zijn en zich eeuwiglijk als zondaar tegenover zijn God geplaatst vinden, zonder verzoening en zonder zijn Christus, en alzo „van Christus verbanne te zijn“.

En dat deze hel wel waarlijk een ieder wacht, die in zijn onbekeerlijkheid wegterft, vraagt geen nader hetoog. Zoolas we sterven komen we in de eeuwigheid. Wie dus leefde en stierf zonder God in de wereld, derft ook in de eeuwigheid de verborgene zielsgemeenschap met den Eeuwige; en dat is de eeuwige smart der ziel.

Wie sterft zonder God, gaat ook zonder God de eeuwigheid binnen, zonder dat hij in die eeuwigheid zijn God meer ontloopen kan.

Juist daarom brengt uitwendig geloof hier geen baat.

Wat zou het u voor de eeuwigheid baten, of ge al uw geheugen met termen en waarheden hadt volgestuwd? Wat nut zou 't u brengen, of ge al in taal en vormen u vrome lijd hadt aangesteld? Dat alles gaat immers in de eeuwigheid niet mee. Wat meegaat is uw hart, uw menscheijk hart, met wat daar in leeft. En als dat hart nu niet de gemeenschap met den levenden God kent; als dat hart niet een woonstede Gods in den Geest is; als in dat hart God door den Heiligen Geest geen woning heeft gemaakt; en ge naar de eeuwigheid in uw hart niets kunt overbrengen dan uw neigingen, hartstochten, zondige verbeeldingen en herinneringen, hoe zoudt ge dan in de eeuwigheid u aan uw God kunnen aansluiten, waar de levensband die uw hart aan Hem verbindt moet, ontbreekt?

Echte religie komt altoos weer op uw band aan uw God neer. Die band moet gelegd. Die band moet versterkt. Aan dien band moet ge voelen trekken. En als die band bij uw sterven ontbreekt, hoe zou er dan in de eeuwigheid zulk een heilig trekken zijn kunnen?

Als er een hemelsch genieten in heerlijkheid in een hemel zonder God denkbaar ware, dan ja, zoudt ge ook zonder levensband aan God hiernaals vreugde kunnen maken. Maar een hemel zonder God zou minder dan de wereld hier beneden zijn. Een hemel zonder God, ja een hemel waarin God niet het één en al is, hield op een hemel te zijn. En wie in den hemel iets anders dan God bedoelt te vinden, kan in den hemel niet ingaan. Voor hem is er geen eeuwigheid in zalige vreugde; voor hem kan er geen andere eeuwigheid dan in pijnen en smarten der ziel zijn.

Voor zulk een ware de eenige uitkomst dat hij niet sterft; dat hij kon blijven voorleven in deze wereld van schijn en zelfbedrog. Dan zou hij niet God en niet de zaligheid, maar ten minste die wereld nog hebben, waaraan hij zich vastklemt.

Maar ook dat kan niet. De dood komt onverwiddelijk. En zelfs vóór het sterven sterft de grijze zondaar reeds aan de wereld af.

Hij moet van hier weg. Hij moet de eeuwigheid in. En in die eeuwigheid ingaan zonder bij God te hooren, dat is voor wie van Christus verbanne bleef, het ontzettende.

Dr. A. KUYPER, De Gemeene Gratie.

Nu binnenkort deel III van dit premiewerk zal verschijnen. Verzoeken wij beleefd der intekenaren, die het voor dit deel verschuldigd bedrag (ad. / 3 — per exemplaar) nog niet, of slechts gedeeltelijk voldeden, ons in den loop dezer maand het resterend bedrag te doen toekomen opdat de verzending geen vertraging ondervinde.

Voorts berichten wij, dat op veler verzoek ook losse stempelpanden worden verkrijgbaar gesteld, die franco worden toegezonden na ontvangst van / 2 — per stel van 3 banden.

Adm. „De Heraut.“

September 1904.

Amsterdam, 23 Sept. 1904.

Staat en Kerk.

Dat de absolute scheiding van Staat en Kerk, gelijk het radicalisme op voetspoor van Cavour die drijft, een bodemloze abstractie is, om met Rabiger te spreken, kan voor een dieper denkenden geest aan twijfel onderhevig zijn.

Al heeft het Calvinisme even scherp de onderwerping van den Staat aan de Kerk (het Roomsche stelsel) als het dienstbaar maken van de Kerk aan den Staat (het Lutherse stelsel) bestreden, en de zelfstandigheid van beide groote machten gehandhaafd, toch kunnen beide niet indifereet tegenover elkander staan. Reeds hierom niet, omdat ze beide organisaties zijn, die op denzelfden bodem van het nationale leven ontstaan, en dus ten deele met dezelfde subjecten te doen hebben. Maar ook omdat, al gaat de Kerk uit van de bijzondere genade, en al dankt de Overheid haar ontstaan aan de gemeene gratie, er toch menig terrein des levens is, dat een gemengd karakter draagt, en waarbij dus zoolwel de Overheid als de Kerk met haar gezag heeft op te treden. Zal dit niet tot een onoplosbaar conflict leiden, dan behoort hier saamwerking plaats te vinden. De Staat mag hier aan de Kerk geen dwang aandoen, evenmin als de Kerk aan den Staat haar gezag mag opleggen. Vandaar dat de Overheid bij het vaststellen van haar rechtsordinantien rekening heeft te houden met de uitspraken der Kerk, evenals omgekeerd de Kerk niet zonder de meest dringende noodzakelijkheid in conflict mag komen met de wetten van het land.

Dat deze gezonde en normale verhouding tusschen Kerk en Staat bij ons niet wordt gevonden; dat de Kerk zelfs geen officieel orgaan heeft, om bij de Overheid haar invloed te doen gelden; dat de Staat bij zijn rechtsregeling zelfs geen rekening houdt met

hetgeen de Kerk belijdt, is de wrange vrucht van het liberalisme, dat in de Kerk niet anders ziet dan een genootschap, een menscheijk vereniging, die gelijke elke vereniging, aan het gemeene recht zich te onderwerpen heeft.

De antirevolutionaire partij eischt daarom met Groen van Prinsterer, dat het publiek recht der Kerk weer zal erkend worden. De Overheid mag de Kerk niet met andere menscheijk verenigingen op één lijn stellen, maar behoort haar te erkennen als een geestelijk instituut, dat sui generis is en waarvoor een eigen rechtspositie moet worden gecreëerd. En evenzeer behoort de Overheid op elk gebied, waar de rechtsfeer van de Kerk en den Staat samenvallen of elkander raken, niet unilateraal te beslissen, maar rekening te houden met hetgeen de Kerk als haar geloofsovertuiging uitsprekt.

Zoo lang aan dezen cisch van ons beginsel niet is voldaan, is botsing tusschen Kerk en Staat kwalijk te vermijden. Een botsing, die een ernstiger karakter draagt, omdat eenzijdig de Staat met dwingende macht kan optreden om zijn wil door te zetten, en anderzijds de Kerk, waar het geldt Gods meer gehoorzaam te zijn dan den mensch, voor geen aardsch gezag uit den weg mag gaan.

Hoe pijnlijk zulk een conflict kan worden toont niet alleen de worsteling, die in Frankrijk thans gestreden wordt, maar leert ook de historie van ons eigen land in de vorige eeuw. De bittere vervolging, waaraan de Afgescheidenen hebben blootgestaan, is nog niet vergeten. De noodzakelijkheid, waarin de kerken in Doleantie geplaatst waren om door middel van kerkeijk kassen haar goederen te beveiligen, omdat de Staat ze als kerken niet erkennen wilde, ligt versch in ieders geheugen.

Toch is het niet alleen deze rechtstreeksche aanraking, waardoor de Kerk met den Staat in botsing komen kan, maar de moeilijkheid ligt niet minder hierin, dat de Overheid geroepen is op menig gebied maatregelen te nemen, die voor het kerkelijk leven zijdelings van het hoogste belang zijn. Zoo met name de armenzorg, de wetgeving op het huwelijk, de echtscheiding enz. En de vraag rijst van zelf, hoe de kerk hier te handelen heeft, wanneer de Overheid wetten maakt, die naar de overtuiging der kerk in strijd zijn met de ordinantien, die God ons schonk in Zijn woord.

Nu kan zeer zeker met dankbaarheid worden erkend, dat de Nederlandsche Staat tot dusverre in zijn wetgeving de Christelijke beginselen, die op dit punt gelden, nog niet roekeloos in het aangezicht heeft gelagen. Wij onze wetten op de echtscheiding vergelijkt met het Fransche recht en met de bepalingen, in verschillende staten in Amerika geldend, zal dit voetstoots toestemmen. De Christelijk traditie werkt in ons volksleven nog te machtig na, dan dat de Overheid het gewaagd zou hebben de grondslagen van het zedelijk leven omver te halen. En zoolang en bij de Regeering en bij de meerderheid van ons parlement de Christelijke geest de overhand heeft, is zeker ook in de toekomst geen gevaar te duchten, dat de ongelovige theorieën omtrent huwelijk, vrije liefde, echtscheiding enz. in de wet een sanctie zullen ontvangen.

De voorstelling, die soms gegeven wordt, alsof de Nederlandsche wetgeving op al deze punten reeds geheel afgeleden was van het Christelijk fundament, is dus stellig overdreven. Men mag bij een dergelijk waardeeringsoordeel natuurlijk niet afgaan op hetgeen de practijk ons soms doet aanschouwen. De beste wet kan door bedrog en handige advocatenstreken ontdoken worden. Wat als maatstaf van beoordeeling alleen gelden mag is de wet zelf. En al ontkenen wij niet, dat ons burgerlijk recht hier en daar mazen in het net openlaat, de grondgedachte is toch wel degelijk, dat het huwelijk geen tijdelijk contract is, dat met wederzijdsch goedvinden kan verbroken worden, maar een band die voor het leven bindt.

Reeds daarom behooren onze Kerken uiterst voorzichtig te zijn en niet te spoedig een conflict uit te lokken met de Overheid of den Rechter. Ging de Overheid bij haar wetgeving van een anti-christelijk beginsel uit, dan was er periculum in mora en moest de strijd terstond worden aangebonden. Maar zoolang dit niet het geval is, moet reeds de eerbied, dien men om Gods wil der Overheid schuldig is, er toe open haar beslissingen zooveel dit mogelijk is ook op kerkelijk gebied te eerbiedigen.

Waar in de tweede plaats bijkomt, dat de ernst van een mogelijk conflict niet mag onderschat worden. Wanneer, om slechts één voorbeeld te nemen, de rechter een vonnis van echtscheiding uitsprekt en de gescheiden man of vrouw straks opnieuw huwt, terwijl de Kerk oordeelt, dat de echtscheiding en het nieuwe huwelijk in strijd zijn met Gods Woord, dan zou de Kerk moeten eischen, dat de betrokken persoon en de echtscheiding en het tweede huwelijk als niet geschied moest beschouwen en weder saam zou moeten gaan leven met de eerste echtgenoot. De Overheid, die geen huwelijk van gescheiden echtelieden toelaat, zou weigeren de saamleving te erkennen; de kinderen, uit zulk een saamleving geboren, zouden als onechte kinderen beschouwd worden. De schromelijkste ellende zou hiervan het gevolg zijn. Een jammer, niet te overzien.

Terwijl eindelijk niet mag vergeeten worden, dat onder de christenen zelf verre van eenstemmigheid heerscht juist over die punten, waarop een conflict met de Overheid mogelijk zou kunnen zijn. Oordeelen sommigen, dat echtscheiding alleen geoorloofd is wegens echtscheiding, de jongste studie van Mr. Anema heeft afdoende aangetoond, dat dit het gevoelen van Calvin en de beste Gereformeerde theologen niet is en kwaadwillige verlaten wel degelijk een wettigen grond tot echtscheiding oplevert. Een eenvoudig beroep op Matth. 5: 31, 32 zegt hier dus niets. Waar mannen, die even beslist voor het gezag der Schrift buigen, op grond van hetgeen Paulus in 1 Cor. 7: 15 zegt, een andere uitlegging aan deze woorden geven, daar kan hier niet zonder meer gezegd, dat het Nederlandsche recht, omdat het kwaadwillige verlaten tot grond van echtscheiding maakt, in strijd is met Gods Woord.

Hetzelfde geldt van de huwelijken, die verboden worden in Leviticus 20 en Deuteronomium 25. Wie met een beroep op deze wetten een huwelijk bijv. tusschen een man met de zuster zijner overleden vrouw of van een vrouw met den broeder van haar overleden man als bloedschande rekent, vergeet, dat deze wetten behooren tot de politieke wetten van Israël en dus niet als zoodanig voor ons gelden. De vraag, in hoeverre in deze wetten een moreel element schuilt, dat ook voor ons goddelijk gezag heeft, is een der moeilijkste, die op ethisch gebied te beantwoorden vallen. Er zijn huwelijken, zoolas tusschen broeders en zusters, ouders en kinderen, over wier ongeoorlooftheid geen zweem van twijfel bestaat. Maar in de genoemde gevallen, waarin van bloedschande in eigenlijken zin geen sprake is, omdat door het huwelijk geen bloedverwantschap ontstaat tusschen man en vrouw en dus ook niet tusschen de aanverwanten van de vrouw en den man, is de beslissing niet zoo gemakkelijk. Het leviraats-huwelijk onder Israël, waarbij God zelf gebod, dat de broeder van den overledene de vrouw, die geen kinderen had, huwen moest om zijn broeder zaad te verwekken, toont, dat zulk een huwelijk niet absoluut als zondig is te veroordeelen. Een algemeen gevestigde opinie bestaat er op dit punt onder de christenen dan ook niet. En waar de Overheid, zoolas ten onzent, zulke huwelijken toelaat, daar heeft de Kerk dus voorrecht te zijn met zulke huwelijken te verbieden.

Niet alsof de wet der Overheid hier boven Gods Woord zou gelden, maar omdat over de vraag wat Gods Woord ons in dit opzicht leert, onder Gods volk geen eenstemmigheid bestaat. Dan, hoe dit ook zij, in geen geval is het raadzaam en geoorloofd, dat plaatselijke kerken hierover elk op zichzelf een beslissing nemen. Vooreerst niet, omdat daardoor op kerkelijk gebied zelf een grenzeloze verwarring zou ontstaan. De eene kerkeraad zal een echtscheiding wegens kwaadwillige verlaten geoorloofd achten, een andere niet. De eene kerkeraad zal het huwelijk van een man met de zuster zijner overleden vrouw gedoogen, een andere zulk een huwelijk met censuur bedreigen of althans weigeren het kerkelijk te bevestigen. De betrokken personen zouden zodoende eenvoudig door te gaan verhuizen naar een andere plaats, aan de censuur kunnen ontkomen. Daarmede gaat alle zedelijk effect van vermaan en tucht te loor en wordt de Kerk aan willekeur ten prooi.

In ten tweede niet, omdat dergelijke zaken, die het algemeen belang der Kerk en haar geheele positie tegenover de Overheid raken, volgens Gereformeerd Kerkrecht door de Generale Synode behooren beslist te worden. Indien de wetgeving der Overheid, die voor heel het land gelijk is en dus voor alle kerken geldt, op een bepaald punt in strijd is met Gods Woord, dan is het de roeping der Generale Synode om hiertegen bij de Overheid protest aan te tekenen, en wanneer dit niet helpt, naar gedragslijn tegenover die wetten vast te stellen. Maar zoolang de Generale Synode dit niet heeft gedaan en de gezamenlijke kerken over dit punt zich niet hebben uitgesproken, dient de plaatselijke kerkeraad zich te onthouden van maatregelen, die tot een conflict met de landswet kunnen leiden.

Waar ons telkens vragen gedaan worden, die met deze kwestie in verband staan en ons oordeel inriepen over allerlei speciale gevallen, meenden wij het best te doen met de algemeene beginselen uiteen te zetten, die hier gelden moeten, omdat daarin het antwoord op die vragen vanzelf ligt opgesloten.

Als advies is dus kort saamgevat, dat de kerkeraaden, die van oordeel zijn, dat de landswet op deze punten met Gods Woord in strijd is, de zaak op de Generale Synode zullen brengen. Daar kan dan naar raad beraad en met gemeen overleg een beslissing genomen worden. Blijkt de klacht juist, dan behoort de Synode de Overheid op deze afwijking te wijzen en herstel te verzoeken.

Maar zoolang onze Generale Synodes nog geen oorzaak hebben gevonden om zulk een protest bij de Overheid in te dienen, behooren onze kerken bij de beslissing der Overheid zich naar te leggen, voorzover dit met een goede conscientie geschieden kan.

Met name geldt dit die gevallen, waarin over de vraag, of de landswet met de Schrift in conflict is, onder christenen dusver geen eenparigheid van gevoelen bestaat.

De dogmatische grondslag der Vrije Universiteit.

Het referaat, dat Prof. Geesink op den Universiteitsdag te Groningen hield, is thans in afzonderlijken druk verschenen.

Noodig was dit. Een zoo gescreerd betoog, waarvan geen woord kan gemist en waarbij schalm in schalm geldenken ligt, eischt bij het hooren van de aandacht en de memorie te veel, en kan eerst bij rustiger nalezen op de rechte waarde worden geschat.

Bovendien, waar onze tegenstanders op de publieke meetings gewoonlijk door afwezigheid schitteren en het gesproken woord hen niet bereiken kan, is het goed, dat

ditmaal, nu een rechtstreeksche aanval op den grondslag onzer Hoogeschool moest worden afgeslagen, het gesproken in druk verscheen, opdat ook zij kennis kunnen nemen van ons verweer.

Dat Prof. Geesink in deze apologie niet ongelukkig geslaagd is, toont de aandacht, aan dit referaat ook buiten onzen kring geschenken. Met name de Nederlander heeft op zeer welwillende wijze in zijn Nabetrachting op het Hooger Onderwijsdebat rekening gehouden met de hier aangevoerde argumenten en ten deele hun juistheid erkend.

Aangenaam is zulk een polemische arbeid zeker niet. Ook weet men vooruit, dat overtuigen van den tegenstander schier nooit de vrucht is van zulk een debat. Maar de Vrije Universiteit mocht de aanklacht, dat haar dogmatische grondslag in strijd was met den aard eener wetenschappelijke inrichting en het onderwijs schade toebracht, niet onbeantwoord laten. Zelfverdediging was hier plicht.

Prof. Geesink heeft deze taak met eere volbracht. Al hetgeen persoonlijk was, werd streng door hem gemeden. Zelfs de namen dergenen, tegen wie zijn betoog ging, werden niet opzet niet genoemd. Kracht werd alleen gezocht in het stellen van argument tegenover argument. Zoo draagt dit verweerschrift dat nobeler karakter, dat op de erve der wetenschap voegt en waardoor tegenstanders, al scheiden hen de kloof der beginselen, toch waardeering kunnen gevoelen voor het wederzijdsch ingenomen standpunt.

De plaats van den mensch in het heelal.

I.

Volgens onze schoone Geloofsbelijdenis heeft God alle dingen geschapen en onderhoudt en regeert Hij ze om den mensch te dienen, teneinde dat de mensch zijnen God diene. Heel de rijke schepping Gods vindt haar doel in den mensch, gelijk de mensch zijn doel vindt in den Heere zijnen God. En dit geldt niet alleen van deze aarde, die met haar verborgen krachten, haar schatten van elementen en mineralen, haar rijk ontwikkelde organisch leven, haar weelderigen plantengroei, haar eindeloze verscheidenheid in het dierenrijk als woonstede voor den mensch is toebereid. De Schrift leert ons, dat ook zon, maan en sterren, heel die wonderde wereld, die in fonkelende lichtglansen aan het firmament het oog bekoort, door God geschapen is „om licht te geven op aarde en om te heerschen op den dag en in den nacht en om scheiding te geven tusschen het licht en de duisternis en om tot teekenen en tot gezette tijden en tot dagen en jaren te zijn“. En het is in weerklink op dat Scheppingsalied, dat in zijn majestueuse eenvoud en verhevenheid het kenmerk van zijn Goddelijken oorsprong toont, dat de psalmdichter onder Israël in stilte verbaasd uitroept:

„Als ik Uwen hemel aanzie, het werk Uwer vingers, de maan en de sterren, die Gij bereid hebt, wat is de mensch, dat Gij zijner gedenkt en de zoon des menschen, dat Gij hem bezoekt? Gij doet hem heerschen over de werken Uwer handen; Gij hebt alles onder zijne voeten gezet“.

Wie voor de Schrift buigt kan dus niet anders aannemen, dan dat in het Scheppingsplan Gods deze aarde geestelijk het middelpunt vormt van het heelal; dat alleen op deze aarde God menschen schep naar Zijn beeld; dat Hij aan dien mensch alle dingen onderwierp, opdat de mensch als Hoogepriester de offerande der aanbidding op Gods altaar zou neerleggen.

Geheel in overeenstemming daarmede is wat de Schrift ons openbaart aangaande de uitvoering van Gods Raadsbesluit „door Zijne eeuwige voorzienigheid en onvindelijke kracht“. Al ontstaat de breuk der zonde niet hier op aarde, maar in de engelenwereld, toch is eerst door Adam's val in het Paradijs de worsteling bepaald tusschen God en satan, die met satan's volkomen nederlaag eindigen zal. Alzo lief heeft God deze wereld gehad, dat Hij hier Zijn Zoon gezonden heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verdere, maar het eeuwige leven hebbe. En de voltooiing van Gods Raadsbesluit komt niet eerder voordat de laatste uitverkoere is toegevaardigd en dan de Zoon des menschen op deze aarde verschijnen zal, om levenden en dooden te oordeelen en het rijk aan den Vader over te geven, Die dan alles in allen worden zal.

Hier wordt dus de strijd gestreden, die over den loop aller dingen beslissen zal. Voor dit menscheijk geslacht heeft God het offer gebracht van zijn eigen Zoon. En met de wederoprichting van dit menscheijk geslacht is het door de zonde verbroken rijk Gods hersteld en het einddoel van Gods raad bereikt. Dan mondt de stroom der historie in den oceaan der eeuwigheid uit en vangt die eeuwige Sabbath aan, waarin God rust van al zijne werken.

Elke gedachte, alsof deze aarde slechts een gansch onbetekende plaats in het heelal zou innemen; alsof naast deze wereld nog duizenden en miljoenen zouden bestaan, waar een gelijke historie wordt afgespeeld als op deze aarde; alsof ons menscheijk geslacht slechts één der verschijningsvormen zou zijn van het hoogere organische leven, dat door heel de Schepping heen gevonden wordt, is met de Schrift lijnrecht in strijd. De Schrift kent slechts één wereld, die God liefheeft. Slechts één menscheijk geslacht, dat naar Gods beeld is geschapen. Slechts één historie, waarin Gods raadsbesluit tot voltooiing wordt gebracht.

Deze voorstelling der Heilige Schrift nu stuitte niet op tegenstand, zoolang de mensch in naïef realisme de schijnbare beweging van zon, maan en sterren om deze aarde voor de werkelijkheid hield. Voor ons

oog is het, middelpunt van haar overtrokken sterren, die schitteren, evenaren. En en planeten, vaste sterren scheen het aller sterren. Eeuwenlang kundigen het stelsel, dat door Eudoxus ditselstelsel was bewogen de sferen rond poolster, als gedachte schouwde. Geheel aan te staan, toe copen en de de sterrenwereld. Ptolemeisch Copernicus volgden met. En al bood, evengoed de eerst hardne niet langer in het heelal nam, dan gekend. Ze eereplaats, te zijn van beweging v om haar as aarde rond, planeten, di Haar grootte over de ma En deze zoo middelpunt de miljoenen vonden wor deel voor b zichtbaar is schier einder genoemd, on drukken, die vermogen te werd onze aan de we emmer. Em liet van een heelal slecht kan inmees wetenschap.

In dat ni ontstak, sch dat deze at hebben, doe woond te i hypothese chende en beschouwd reeks van h beurt spouts was er geen privilege va deze aarde. neren, die i zich het d Venus en M men mees menschen b deze planeet onze planeet wet der evolutie, en u ontstaa zij hypothese gevonden te planeet Ma aarde, zich den? Onde groene vlak kanalen, die waar te me had met de wezens? W geopperd, i kenschrift bewoers met de be droomde d niet reeds i tusschen d len en ve Mars of Ve als thans a aardbol?

Het gelo werd schier boeken ove stand resul den volke welke eige lichaamsbi hebben pla omstandigh boeken me bewoners v hun physio merken te

Met des theosophie ondenkbaar geschapen moesten ev dienen voe wat de th spiritisme sterren wa die daar i voortzetten was slechts op den la Christus ze huis, dat i waren? E anders g archipel v oceaan va

En al i studie en extravagan stemde hij